

АТЕСТАЦІЯ МЕДИЧНИХ І ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті проаналізовано значення, функції, мету та особливості атестації медичних та фармацевтичних працівників. Надано коротку характеристику законодавчої бази, а також досліджено проблеми, що виникають у процесі проведення атестації зазначених категорій працівників. Проаналізовано основні відмінності в процесі атестації залежно від атестованого суб'єкта.

Ключові слова: атестація, медичні працівники, фармацевтичні працівники, порядок атестації, охорона громадського здоров'я, кваліфікаційний рівень.

**Різнник
Оксана Русланівна,**

*студентка ОКР
«Магістр» 2 року
навчання юридичного
факультету
Київського
національного
університету імені
Тараса Шевченка*

Питання атестації медичних та фармацевтичних працівників є важливим для суспільства в цілому та для галузі охорони громадського здоров'я зокрема. Така важливість пояснюється високим рівнем відповідальності за діяльність, яка реалізується зазначеною категорією працівників, оскільки неналежне або непрофесійне виконання обов'язків може призвести до ушкодження здоров'я або навіть смерті пацієнта.

Проблеми, пов'язані з атестацією медичних та фармацевтичних працівників у контексті сфери охорони громадського здоров'я, досліджували вітчизняні вчені, зокрема: В. Б. Подрушняк, С. В. Васильєв, Г. М. Москалець, Н. В. Якутович, Н. М. Лешук тощо. Разом з тим, варто зазначити, що це питання є не достатньо досліджене юридичною теорією і більшість практично-корисних напрацювань містяться в роз'ясненнях та актах уповноважених державних органів.

У цілому стаття присвячена питанню доцільності проведення атестації медичних та фармацевтичних працівників, нормативному регулюванню проведення атестації, питанню особливостей видів атестацій залежно від суб'єкта, а також практичним проблемам, які наразі існують у досліджуваній сфері.

Насамперед необхідно дати визначення категорії «атестація» в аспекті сфери охорони громадського здоров'я.

Так, відповідно до Фармацевтичної енциклопедії:

«Атестація фармацевтичних працівників — оцінка кваліфікації спеціаліста, у тому числі фармації, обсягу його знань, досвіду, яка підтверджує ступінь можливого виконання встановлених обов'язків. Державна атестація регламентується нормативно-правовими документами» [1].

Враховуючи те, що, загалом, будь-яка атестація є процедурою визначення рівня, кваліфікації знань, практичних навиків, ділових якостей працівників і встановлення їх відповідності або невідповідності робочим місцям, посадам, які вони займають, виявлення їх потенціальних можливостей, можемо зробити висновки про те, що атестацією медичних працівників є оцінка зазначених вище елементів у проекції на медичну галузь.

Враховуючи той факт, що законодавство не містить чіткого визначення понять «медичний працівник» та «фармацевтичний працівник», а також з урахуванням відомостей, встановлених Класифікатором професій станом на 01.03.2015 р., можемо до складу досліджуваних категорій включати лікарів, фармацевтів, провізорів (у тому числі види цих професій залежно від спеціалізації) тощо [2].

Питання проведення атестації на пряму пов'язане з нормами чинного законодавства, які його регулюють, і саме на основі зазначених норм і буде здійснюватися подальший аналіз. Разом з тим, перш ніж почати практичний аналіз досліджуваного питання, необхідно надати коротку характеристику ролі та функцій

проведення такої атестації для сфери охорони здоров'я та для суспільства в цілому.

Очевидно, що запровадження процедури атестації є одним з інструментів контролю держави за якістю медичних та фармацевтичних послуг, які надаються відповідними спеціалістами. Враховуючи те, що сфера охорони громадського здоров'я є однією з пріоритетних функцій держави і має значення для формування майбутнього суспільства в цілому, такий контроль з боку держави є життєво необхідним. Більше того, як і будь-які послуги, медичні та фармацевтичні також надаються безпосередньо людьми, що породжує необхідність постійного їх розвитку з тим, аби не лише закріпити отримані під час навчання в профільних закладах знання та вміння, а й розвинути їх та вивести на якісно новий рівень.

Саме тому проведення атестації медичних та фармацевтичних спеціалістів є виявом державної функції щодо створення умов для реалізації населенням права на здоров'я та права на отримання якісних медичних і фармацевтичних послуг.

Загалом же можна виділити наступні функції проведення атестації медичних та фармацевтичних працівників:

— контролююча (здійснення державою нагляду за рівнем знань, вмінь, а також відповідністю працівників займаним посадам та здійснюваним функціям);

— превентивна (попередження негативних наслідків, які можуть проявитися в завданні шкоди життю та здоров'ю осіб, через неналежне

або неякісне виконання працівниками своїх повноважень, тобто свого роду «недопущення» некваліфікованих працівників до надання послуг пацієнтам);

— стимулююча (постійна атестація працівників створює необхідність постійного оновлення ними своїх професійних знань та вдосконалення своїх навичок).

З наведеного вище слідує, що проведення атестації фармацевтичних та медичних працівників є одним із напрямків діяльності держави та уповноважених нею органів щодо забезпечення належного рівня охорони громадського здоров'я.

Надзвичайно корисним є дослідження В. Б. Подрушняк, викладені нею в матеріалах автореферату дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук. Зокрема, її дослідження в питанні атестації медичних працівників ґрунтуються не лише на нормах чинного законодавства, а й на соціальних опитуваннях лікарів, що працюють. Так, науковець вважає, що спеціалізація та вдосконалення медичних та фармацевтичних працівників тісно пов'язані з атестацією, результатом якої є отримання права на самостійну роботу. Як зазначено в її роботі, у більшості розвинених країн є тільки одна кваліфікаційна категорія — «атестований», що дозволяє працювати самостійно. Якщо медичний працівник не пройшов атестацію, то він може працювати тільки під керівництвом атестованого спеціаліста. В Україні лікар або медична сестра, які не мають кваліфікаційної категорії, лише не отримують надбавки до заробітної плати,

але мають право на самостійну діяльність. Хоча оплата праці є одним із важливих факторів підвищення якості праці, діюча система оплати не є стимулом для підвищення її ефективності. Розмір заробітної плати медичних працівників в Україні на сьогодні визначається залежно від посади, стажу роботи, кваліфікаційної категорії та не залежить повною мірою від кінцевого результату [3].

Так, на підтвердження своїх висновків В. Б. Подрушняк наводить наступні результати соціологічних досліджень щодо ставлення медичних працівників до рівня якості їх професійної підготовки:

— близько 35% респондентів оцінили свій професійний рівень як «добрий»,

— 44% — «задовільний»,

— 9% — «незадовільний»,

— 12% — не змогли визначитись у цьому питанні [3].

Опитування проводилося серед так званих «атестованих» лікарів, і результати свідчать, що більшість медичних працівників не сприймає атестацію як належну та якісну оцінку їхніх знань та умінь. Таким чином дослідниця акцентує увагу на невиконанні атестацією однієї зі своїх функцій — стимулюючої, і зазначає, що проведення атестації досить часто носить суто формальний характер і не має бажаних та очікуваних наслідків.

Разом з тим, повертаючись до досліджуваної теми, вважаємо за необхідне окрему увагу приділити процедурі проведення досліджуваної атестації в Україні та дослідити правові засади її проведення.

Порядок проведення атестації медичних та фармацевтичних працівників визначається підзаконними актами, які прийняті на реалізацію функції держави у сфері контролю та підвищення якості знань та вмінь відповідних працівників з огляду на суспільну важливість здійснюваних ними функцій.

Одним із нормативно-правових актів, який визначає порядок проведення атестації, є Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про подальше вдосконалення атестації лікарів» № 359 від 19.12.97 р. [4].

Важливо зазначити, що пунктом першим досить чітко встановлено мету та функції проведення такої атестації:

«Атестація лікарів проводиться з метою підвищення відповідальності за ефективність і якість роботи, більш раціональної розстановки кадрів фахівців з урахуванням їх професійної майстерності, досвіду та складності виконуваних робіт. Атестація є важливою формою морального та матеріального стимулювання, спрямована на вдосконалення діяльності закладів охорони здоров'я щодо подальшого поліпшення надання медичної допомоги населенню» [4].

Також зазначеним актом встановлено: види атестацій; перелік та склад органів, уповноважених здійснювати атестацію; порядок присвоєння кваліфікаційних категорій.

Наступним актом є Положення про атестацію молодших спеціалістів із медичною освітою, затвержене Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.11.2007 р. № 742 [5]. Особливостями цього

нормативно-правового акту є те, що він встановлює порядок проходження атестації особами, які:

— мають освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст» або «бакалавр»;

— мають незакінчену вищу освіту та в установленому порядку допущені до медичної діяльності на посадах, які вони обіймають;

— особи, що не мають відповідної освіти, але допущені Міністерством охорони здоров'я України або МОЗ СРСР до роботи на посадах молодших спеціалістів із медичною освітою (середніх медичних працівників).

Зазначений акт, як і попередній, визначає види атестацій; перелік органів, що уповноважені їх проводити; порядок та умови здійснення таких атестацій; умови звільнення від проходження атестації; порядок прийняття та оскарження рішень атестаційної комісії.

Ще один акт, який визначає порядок здійснення атестації, є Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про атестацію середніх медичних працівників» № 146 від 23.10.91 р. [6]. Цей акт визначає перелік посад, які належать до категорії середніх медичних працівників, а також види кваліфікацій, порядок їх здійснення тощо, а також містить Інструктивно-методичні вказівки з атестації середніх медичних працівників, у яких чітко прописані вимоги до кожної із зазначених вище посад.

Останнім актом, який регулює питання атестації медичних працівників, є Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про атестацію

професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють у системі охорони здоров'я» [7]. Насамперед зазначений акт визначає перелік працівників, на яких поширюється його дія: бактеріологи, біологи генетичної лабораторії, біологи імунологічної лабораторії, біологи, біохіміки клінічної лабораторії, біологи санітарно-гігієнічної лабораторії, біологи санітарно-епідеміологічної станції, ентомологи, зоологи, мікробіологи. Загалом же, подібно до попередніх актів, досліджуваний Наказ визначає перелік уповноважених органів, процедуру та інші особливості здійснення цієї вузько спрямованої атестації.

Єдиним актом, який встановлює вимоги до атестації фармацевтичних працівників, є Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про вдосконалення атестації провізорів та фармацевтів» від 12.12.2006 р. № 818. [8] Не будемо зупинятися на аналізі структури та змісту цього акту, оскільки він є подібним до зазначених вище.

Особливої уваги заслуговує такий підзаконний акт, як Інструкція про порядок присвоєння кваліфікаційних категорій військовослужбовцям медичних і провізорської спеціальностей, затверджена наказом Міністра оборони України від 25 квітня 1998 р. № 176 [9]. Особливістю цієї Інструкції є те, що головним контролюючим органом у цій ситуації виступає не Міністерство охорони здоров'я, а Міністерство оборони України, що суттєво впливає на правову природу та порядок здійснення такої атестації.

Разом з тим, незважаючи на досить широкий перелік актів, які регулюють проведення атестації медичних та фармацевтичних працівників, неможливим є уникнення практичних проблем при реалізації зазначених норм.

У першу чергу, на думку практикуючих лікарів, проблемою є те, що процедура атестації лікарів зводиться до формального перегляду документів атестаційними комісіями. Така ситуація пов'язана з тим, що досить складно включити до атестаційної комісії фахівців, які б охоплювали та володіли всім спектром медичних чи фармацевтичних знань. Тому на практиці рішення за підсумками проведеної атестації ухвалюють чиновники, що створює небезпеку невідповідності атестаційних даних та реальних знань/умінь працівника.

Особлива увага звертається на порядок перекваліфікації працівників. Так, на думку професора Петра Фоміна, в Україні строки проходження перекваліфікації є мізерними і аж ніяк не відповідають світовій практиці. Так, для отримання хірургом посади судинного хірурга в Європі йому необхідно пройти додаткову практику протягом трьох років, тоді як в Україні такий строк становить лише три місяці. Очевидно, що контролюючі органи з метою скорочення процедурних строків встановили такі незначні цифри, проте в цьому випадку процедура атестації та переатестації не лише не досягає результату з вдосконалення вмінь працівника, а й створює реальну загрозу життю та здоров'ю пацієнтів [10].

Ще однією проблемою, яка впливає на рівень якості професійних

характеристик лікарів та фармацевтів, є наявність великої кількості професійних асоціацій, які, на жаль, є далеко не професійними. Так, надання подібними організаціями характеристик працівникам досить часто вводять в оману споживачів і жодним чином не встановлює реального рівня знань і вмінь фахівця.

Однак зазначена вище проблема має і зворотну сторону. В Україні проведення атестації є виключно державною функцією, тоді як світова практика йде шляхом передачі цих повноважень громадським організаціям — професійним асоціаціям. Через відсутність належного порядку реєстрації та перевірки таких асоціацій в Україні їх репутація не є надійною та не дозволяє державним органам делегувати їм свої повноваження. Тоді як у разі належної реєстрації та відбору професійних організацій, можна буде реалізувати процес дерегуляції державних функцій і перекласти повноваження з атестації фахівців на їх професійних колег. Однозначно, такий порядок сприятиме професійному розвитку медичних та фармацевтичних працівників, однак його реалізація потребує ґрунтовних законодавчих змін.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що проведення атестації є обов'язковим та необхідним інструментом для перевірки професійного рівня медичних та фармацевтичних працівників. Проте цей інститут має низку проблем, які потребують нагального вирішення.

Перш за все, необхідно привести національне законодавство

відповідно до міжнародних актів та стандартів.

Також зважаючи на той фактор, що Україна йде так званим «Європейським шляхом», необхідним є врахування практики проведення атестації медичних і фармацевтичних працівників європейських країн, для подальшої модернізації та вдосконалення такої атестації, а також посилення відповідальності працівників зазначеної категорії за їх професійні дії перед суспільством задля належної охорони громадського здоров'я.

Список використаних джерел:

- 1) Фармацевтична енциклопедія. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pharmacycyclopedia.com.ua/article/2907/atestaciya-farmaceutichnix-pracivnikov>.
- 2) Класифікатор професій станом на 01.03.2015 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/Spravochniki/KlassifikProfessiy.aspx>.
- 3) Подрушніак В. Б. Обґрунтування і розробка кваліфікаційних критеріїв у системі професійної підготовки і використання медичних кадрів в охороні здоров'я : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня мед. наук : спец. 14.02.03 / Подрушніак Валентина Борисівна — Київ, 2002. — 20 с.
- 4) Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про подальше удосконалення атестації лікарів» N 359 від 19.12.97 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0014-98>.
- 5) Положення про атестацію молодших спеціалістів з медичною освітою, затверджене Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.11.2007 року № 742. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1368-07>.

6) Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про атестацію середніх медичних працівників» № 146 від 23.10.91 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=451>.

7) Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про атестацію професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють в системі охорони здоров'я». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=11784>.

8) Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про вдосконалення атестації провізорів та фармацевтів» від

12.12.2006 року № 818. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1366-06>.

9) Інструкція про порядок присвоєння кваліфікаційних категорій військовослужбовцям медичних і провізорської спеціальностей, затверджена наказом Міністра оборони України від 25 квітня 1998 р. «176. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG2933.html.

10) Атестація: хто і як оцінює лікаря? // Ваше здоров'я. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vz.kiev.ua/atestaciya-xto-i-yak-ocinyuye-likarya/>.

Резник О. Р. Аттестация медицинских и фармацевтических работников: актуальные проблемы и пути решения

В статье проанализированы значения, функции, цель и особенности аттестации медицинских и фармацевтических работников. Дана краткая характеристика законодательной базы, а также исследованы проблемы, возникающие в процессе проведения аттестации указанных категорий работников. Проанализировано основные отличия в процессе аттестации в зависимости от аттестуемого субъекта.

Ключевые слова: аттестация, медицинские работники, фармацевтические работники, порядок аттестации, охрана общественного здоровья, квалификационный уровень.

Riznyk O. R. Attestation of medical and pharmaceutical workers: actual problems and solutions

The article is devoted to the meaning, functions, purpose and peculiarities of evaluation of medical and pharmaceutical specialists. There is a short characteristic of legislation as well as of problems arising during evaluation of mentioned types of specialists. There is also analysis of principal differences in the process of evaluation in accordance with subject evaluated.

Key words: certification, medical workers, pharmaceutical workers, certification order, protection of public health qualification.

Стаття надійшла до друку 3 червня 2016 р.